

կերները պատմութեան մաս մըն են .
 Ս իսգոնդի այս կերպով կը քննէր զա-
 նոնք , որով մեծ պատիւ ըրաւ Պաղ-
 զիոյ : Երբոր Յունական Պատկերա-
 գրութիւնը լմնցաւ , որ կայսեր ընծայ-
 ուած էր ու շատ սքանչելի տպագրու-
 թք տպուեցաւ , Եննիոս ըստ սովորու-
 թեան Վաբդէոնի օրինակ մը տարաւ :
 Վայսրը շատ հաճեցաւ , մեծ գովեստ-
 ներ տուաւ իրեն , ու ճոխ վարձատրու-
 թիւն մը ըրաւ . ետքը դարձաւ ըսաւ
 իրեն . “ Եւ թապագրութիւնը բոլորու-
 վին ինձի կ'ուզեմ առնել . ուստի նշանէ
 տուր ինձի որոնց որ կ'ուզես այս գը-
 ըուածքէն օրինակ մը տալ , կամ որոնք
 որ արժանի կը սեպես այս ընծային , ” :
 Ս իսգոնդի թէպէտ շատ ամբօցաւ այս
 բանին վրայ , բայց խոստացաւ հրամա-
 նը կատարելու : () արմանալի բան .
 Վաբդէոնի պէս կայսր մը պատիւ սե-
 պեց իրեն որ ինքը իր ձեռքովը գրէին օ-
 րինակները խաւրէ :

Սոստանդնուպոլսոյ Սորտ Սլճին ա-
 նունով անգղիական դեսպանը 1815ին
 փառաւոր ու յարգի հնութիւններ խաւ-
 րեց Ս ընտրա , որոնք Սթենքէն ու Յու-
 նաստանի ուրիշ ծաղկեալ քաղաքներէն
 ժողովուած էին : Եննք տերութեան
 ծախքովը հասարակաց համար պիտի
 գնուէին . գինը կտրելուն վրայ շատ
 անգղիացի գիտուններու հարցուցին ,
 բայց ասոնք ամենքն ալ չկրցան միա-
 բանիլ իրարու հետ : Ս երջապէս Սյոր-
 հրդարանը Ս իսգոնդին կանչել տը-
 ւաւ Ռարիզէն , որ գայ ասոնց գինն
 որոշէ՝ հնութեանց յարգին նայելով :
 Ս իսգոնդի եկաւ փորձով տեսաւ որ շատ
 ազնիւ հնութիւններ էին , ու ըսաւ որ
 35,000 կինէէն պակաս չտրուիր ասոնց .
 և մէկէն նոյն գինը վճարեցին դեսպա-
 նին . Ս իսգոնդեայ այս հաւաքման վրայ
 գրածներն ալ մէկէն բոլոր Սլրոպա
 տարածուեցան՝ գաղղիարէն , անգղիա-
 րէն ու գերմաներէն լեզուով :

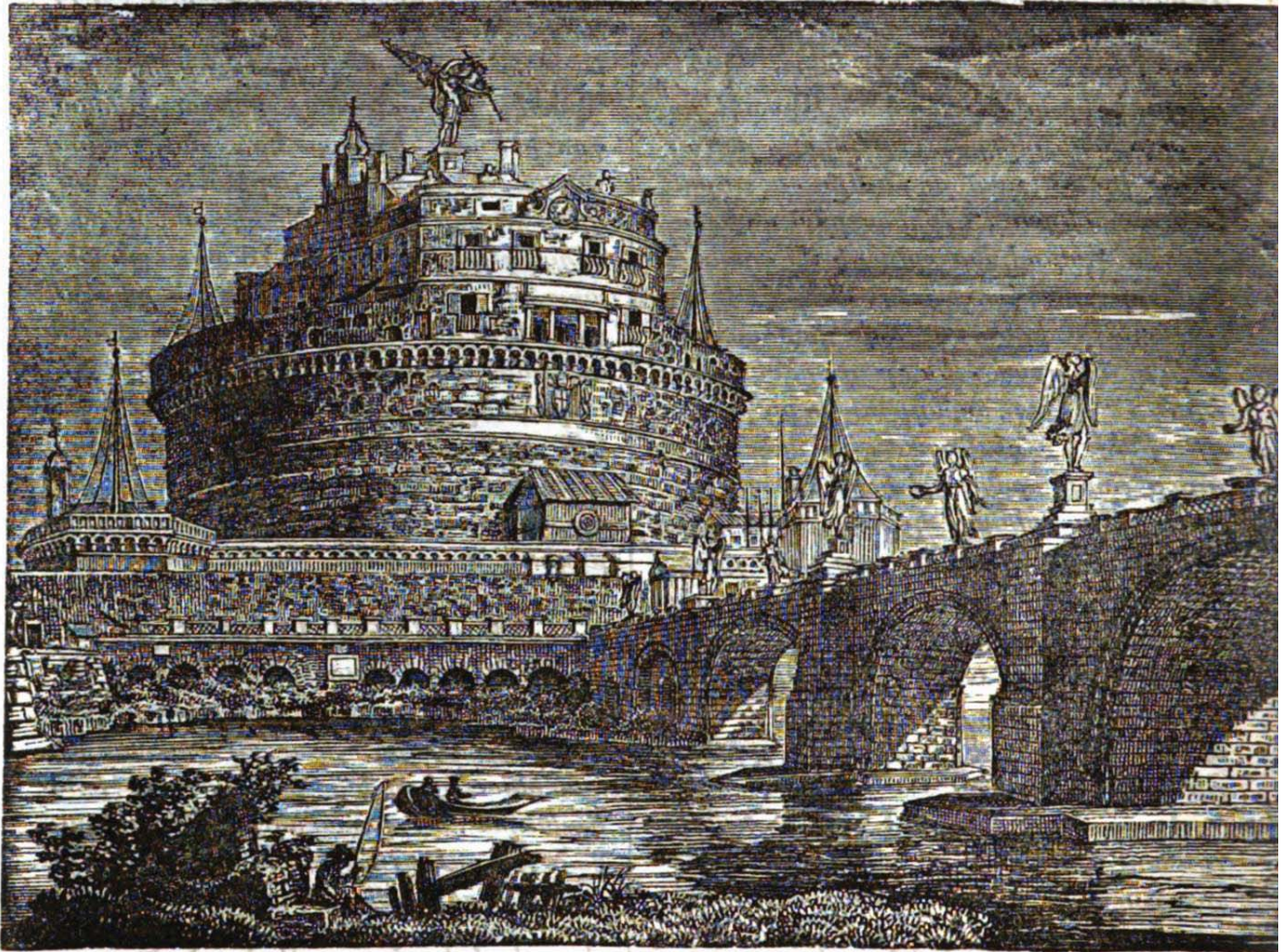
Ս ընտրայէն դարձաւ Ռարիզ . բայց
 այս աստիճանի փառքի հասած ատենը ,
 երբոր իր առաքինի ամուսնոյն հետ
 լաւ կապուած կ'ուրախանար , ու իրեն

երկու տղոցը վրայ կը գուրգուրար , որ իր
 ճամբուն մէջ առաջ կ'երթային , մէկ
 կողմանէ ալ երբոր իր Հուովմեական
 Պատկերագրութիւնը փառաւոր տպա-
 գրութեամբ կը տպուէր , մահը վրայ
 հասաւ և այդպիսի հարկաւոր ու ան-
 գին կեանք մը 67 տարուան վերուց
 միզարգելութեամբ 1818 տարւոյն փե-
 տրուարի 7ին : Եւ ատ մեծ յուղարկա-
 ւորութիւն եղաւ . խել մը ազնուական
 անձինքներկայ ըլլալէն զատ՝ երկու ձե-
 մարաններուն բոլոր անդամները եկեր
 էին , որոնցմէ երկու հոգի մէյմէկ դամ-
 բանական ճառեր կարդացին այդ յու-
 ղարկաւորութե ատեն : — Ս իսգոնդեայ
 բարուց վրայ գալով՝ իրեն բարոյական
 պարտքերը լաւ կը կատարէր . և իր մեծ
 կատարելութիւններէն մէկը՝ համես-
 տութիւնն էր , ինչպէս որ վերն ալ յի-
 շատակեցինք , անանկ որ ոչ գրուածքնե-
 րուն մէջ պզտիկ հետք մը կայ ամբար-
 տաւանութեան կամ իր իմաստութիւնը
 ծախելու , ոչ խօսուածքի մէջ ցուցու-
 ցած է երբէք , և ամենեւին ալ չէր ա-
 խորժեր որ դիմացը իրեն գովեստ խօ-
 սին . ընկերութեան յարմար շատ ա-
 նուշ կենակցութիւն մը ունէր . ինչ
 աստիճանի մարդ որ կ'երթար իրեն ,
 ամենայն սիրով ու անկեղծ պարզու-
 թեամբ մը կ'ընդունէր , և ամէն գացող-
 ները՝ սրտերնին գոհ ու շատ բան սոր-
 ված դուրս կ'ելլէին : Շմարիտ հան-
 ճարի մը մեծ նշաններ են բարուց այս
 գերազանց յատկութիւնները :

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սորք Հրէտակ (Սանդ Անձիոյ) ըստած
 դիւանն ու կամորդը 'ի Հոտիմ :

Ենչ ծածուկ զգացմունք է արդեօք ,
 որ աշխարհքիս ամենէն հին ժամանակ-
 ներէն սկսեալ ինչուան հիմա միշտ
 գրգիռ տուած է մարդուս սրտին՝ աճիւ-
 նացեալ ոսկերաց համար ալ ճարտարա-
 պետութիւնը յոգնեցընել և գեղեցիկ
 ու փառաւոր բնակարաններ շինել :

Սուրբ Հրեշտակ դղեակն ու կամուրջը 'ի Հռովմ:

Ինչու՞ չէթանոս ազգերն ալ այն անկենդան ու հող դարձած մարմնոյն համար չէին կանգներ յիշատակարաններ, հապա զիրենք այս բանիս առանց խօսելու կը բռնադատէր հոգւոյն ազնուականութեան գաղափարը, որ ամենուն սրտին մէջ ինքիրեն տնկուած էր՝ իրենց վրայ զգացած ու տեսած մեծութենէն: Իայց հին ատեն եղան մարդիկ ալ, որ իրենց անունը անմահացընել ուզելով՝ իրենք իրենց համար փառաւոր մահարձաններ կանգնեցին. գիտէր իրենց հոգին որ հողուն մէջ ալ պիտի չփճանայ, անոր համար իրենք՝ թէպէտ առանց անդրադառնալու՝ ասոր վրայ վստահացած, փառասիրութիւնը ինչուան գերեզմանէն անդին ալ կ'ուզէին անցընել ու յիշատակնին ամէն ատեն ամենուն միտքը ձգել: Տեսնենք հոս հռոմայեցի

կայսր մը, որ այս փափաքով վառուած՝ կենդանութեն ատեն հիանալի շիրիմ մը պատրաստել տուաւ իրեն համար:

Իբրիանոս կայսեր թագաւորութիւնը գեղարուեստից համար երջանկութիւն մը եղաւ. ինքն է որ կենաց զուարճութիւնները վայելու համար՝ աղուոր ու զարմանալի ամարաստուն մը շինել տուաւ՝, որուն մէջ կրնանք ըսել գրեթէ հռոմէական ճարտարապետութեան ամէն կրցած հրաշալիքները ժողովուած էին. բայց նոյն ինքն այդ կայսրը զուարճութեան պալատը կառուցանելէն ետքը՝ մահն ալ մտածեց, ու անոր յիշատակարան մը ուզեց թողուլ: Իրմէ առաջ () գոտոս կայսրն ալ այսպէս մահարձան մը կանգնել տը-

ւեր էր , որուն շքեղութեանը ինչուան այսօրուան օրս ալ կը վկայեն իրեն մնացորդները . այս պալատին մէջ խիստ շատ խուցեր կային , որպէս զի կայսերական գերդաստանէն իւրաքանչիւր մեռնողը՝ իրեն մասնաւոր տեղն ունենայ , և անշուշտ Ղըրիանոսի կայսերութեանն աւտեն այս ամէն տեղերն ալ լմնցած չէին : Բայց այդ կայսրը ուրիշ առանձին մահարձան մը շինել տուաւ , թերեւս մէյ մը այս պատճառաւ ալ , որպէս զի այսպիսի նոր աղուոր առթով մը իր մեծագործութիւններ կանգնելու փափաքը կարենայ 'ի գործ դնել :

Եւ յի մահարձանը քառակուսի ընդարձակ խարիսխ մը ունէր . ասոր վրայ բոլորչի շէնք մը կը բարձրանար , որ քանի վեր կ'ելլէր՝ երթալով կը նեղնար բրդանման . և ասիկայ ամբողջ Պարոսի մարմարինէ էր : Իրեք յարկ ունէր , և ասոնց իւրաքանչիւրը կրանիտէ ու պորփիւրէ սիւներով լեցուն էին ու փառաւոր ճեմելիքով մը շրջապատած էին , որ երեւելագոյն արձանագործաց արձաններովն ու խորաքանդակներովը զարդարուած էր : Եւս դամբանը , որ իր ընդարձակածաւալ զանգուածոյն համար՝ Ղըրիանեան ամբարտակ ըսուեցաւ , ծայրը ճոխ գմբէթով մը կը լմննար , որուն վրայ սոճւոյ՝ պտուղ մը կար ոսկեզօծ պղնձէ , և ասոր մէջ էր կ'ըսեն կայսեր մոխիրը : — Եւսարձանին մօտ Ելիոսի կամուրջն ալ , որ նըմանապէս Ղըրիանոս կայսրը շինել տուաւ , Խալկոն ամենէն փառաւոր կամուրջներէն մէկն էր , և ինչուան հիմա ալ հռոմայ մէջ Տիբերի վրայ ձգուած կամուրջներուն մէջ գեղեցկագոյնն է :

() Գոստոսի ու Ղըրիանոսի մահարձանները ժամանակ անցնելէն ետքը՝ շատ դժբաղդութիւններու հանդիպեցան . առաջինը կրկէս մը եղաւ , ուր երբեմն գոմէջներու մարտ կ'ընեն , ամառ ատեն ալ թէատրոն մը եղած է , ուր ամէն կիրակի կը ժողվուին հռոմայ .

եղիք երաժշտութիւն մտիկ ընելու ու հրախաղութիւն՝ տեսնելով զուարճանալու համար : Իսկ Ղըրիանոսի մահարձանին գալով՝ ասիկայ թերեւս առջինէն աւելի թշուառ գտնուեցաւ : Կոստանդիանոս կայսրը սկսաւ մերկացնել զասիկայ , ու ասոր իրեք կարգ սիւները բոլոր վերուց՝ Եւ Պոլոսի առաքելոյն եկեղեցւոյն ներսը զարդարելու համար , որն որ քաղաքէն դուրս կը շինուէր : Եւտեն անցնելէն ետքը՝ Բեղիսարիոս , որ ասոր մէջ ամրացեր էր , կտորել ու մանրել տուաւ այս շէնքին արձանները , որպէս զի Վոթացւոց վրայ թափել տայ , որոնք դղեակը պաշարեր էին : Բնդհանուր կարծիքը այս է , որովհետեւ այսպէս կ'աւանդէ մեզի Պրոկոպիոս յոյն հին պատմագիրը . բայց եղան ոմանք որ այս կարծեաց դէմ ելան , ըսելով թէ Բեղիսարիոսի հռոմայ տիրած ատենը՝ չէր կրնար ամենեւին Ղըրիանեան ամբարտակին վրայ արձան մնացած ըլլալ , որովհետեւ վաթսուներեքի 'ի վեր էր որ այդ քաղաքը բարբարոսաց ձեռքն էր , և թէ հաւանականաբար այս արձանները երկու դարէ աւելի առաջ վերցուած էին՝ այն սիւներուն հետ մէկտեղ , որ այն ատեն Եւ Պոլոսի ժամուն շինութեանը ծառայեցին : Բայց ինչ որ ալ ըլլայ , այս յայտնի է որ այդ մահարձանը հետ զհետէ երթալով աւելի ինկաւ՝ իր այլեւայլ բաներու գործածուելուն համար : Վոթացւոց ամրոցի տեղ ծառայելէն ետքը , Կոլոսէոնին պէս բնակութեան յարկ ըլլալէն ետքը քանի մը հատին այն պզտիկ բռնաւորներէն , որ թ և ժ դարուն ատենները աւերեցին հռովմայրաքաղաքը , Ղըրիանեան ամբարտակը վերջապէս պապերուն ձեռքով՝ կանոնաւոր միջնաբերդ ու տերութեան բանտ դարձաւ , և Սանդ Բ'նձելոյ կամ Սուրբ հրեշտակ դղեակ ըսուեցաւ . ասոր ամրութիւնները Եւ օնիփակիոս թ պապը սկսել տուաւ :

Եւ հրեշտակ դղեակը այսօրուան

օրս իրեն հին ընդարձակութեանը կէսը միայն ունի, և լայն ու ցած աշտարակի պէս բան մըն է՝ մեծամեծ քարերով շինուած ու խոր խրամով մը պատած . շրջապատը 600 ոտք է ու բարձրութիւնը 100 . շէնքին ծայրը պղնձէ վիթխարի արձան մը կը տեսնես, որ հրեշտակ մըն է՝ ձեռքը սուր՝ բռնած : Բայ ամբողջէն երկայն գոցուած ճամբայ մը, որ կամարակապներու վրայ շինուած է, ինչուան Վատիկան կ'երթայ, որպէս զի Պապերը խռովութեան կամ ապստամբութե ատեն այս դղեակը ապաւինին :

Բայ ամբողջը հրամանատար մը ունի . պահակապանները ստորնագոյն յարկին մէջ կը բնակին . իսկ մէկալ յարկերը բանտ են, որոնց մէջ երբեմն երեւելի անձինք ալ կը փակուին : Բայ հռչակաւոր խաբէբայ Վալիոսդրոն ալ դրուեցաւ հոս, որուն ըրածին յիշատակը ինչուան հիմա կենդանի մնացած է : Բնիկայ ձեացուց որ մահաբեր հիւանդութեամբ մը զարնուեր է, ու խնդրեց որ Վալիարութեան խորհուրդը իրեն մատակարարուի : Վեղարաւոր կը ընտանար մը ուղեց ասոր փափաքը լեցընել . Վալիոսդրոյ սկզբան սկսաւ տկար ու մարած մեռելի ձայնով մը խոստովանիլ մեղքերը . ետքը յանկարծակի մէկէն ի մէկ յարձակեցաւ խեղճ կրօնաւորին վրայ ու կ'ուզէր հոնտեղը խրդդել, որպէս զի անոր զգեստները հագնի ու այսպէս ծպտելով բանտէն փախչի : Բայք բարեբաղդաբար կրօնաւորն ալ բաւական ուժով գտնուեցաւ . մէկ կողմանէ կռուրտելով, մէկ կողմանէ պահակապանները բարձր ձայնով կանչելով, վերջապէս հասան ասոնք ու Վալիոսդրոյի թող չտուին որ այս անգգամութիւնն ալ ընէ :

Երիտի կամրջին, որ նմանապէս Սուրբ հրեշտակի կամուրջ կ'ըսուի, Բերիանեան ամբարտակէն աւելի խրնայեր են ժամանակն ու բարբարոսները . բայ ի մէկ քանի թեթեւնորոգութիւններէ ու վրայի կամրջաթեւերէն՝ ամենեւին էական փոփոխութիւն մը առած է : Բայ կամրջին վրայ նոր տաւր

արձաններ ալ կանգնուած կան, որոնք մէյմէկ հրեշտակներ են՝ ձեռունին Վրիստոսի հեռուն մերոյ չարչարանաց գործիքները բռնած : Եւ որպէս Պետին նեայ ու իր աշակերտներուն շինած արձաններն են . բայց այնչափ աղուոր բաներ չեն :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Մոնղոլոյի պատերազմը :

Վաթուէոնի ճարտար պատերազմներէն մէկն է Մոնղոլոյի պատերազմը, ուր 1814 տարւոյն փետրուարի 18^{էն} փառաւոր յաղթութիւն մը կանգնեց Վաշնակցաց վրայ . և որպէս զի իմանան ընթերցողք թէ այս կայսրը՝ իր իյնալէն առաջ ինչպիսիքաջութիւններ ըրած է, ելենք մէյ մը Մոնղոլոյի պատերազմին տեսարանին :

Վաղղիացիք 1813 տարւոյն պատերազմներուն, և մասնաւորապէս Իբսիոյ պատերազմին մէջ՝ շատ ձախորդութիւն ունեցեր էին . բայց յաջորդ տարին չուեց իրենց քաջութիւնը ու վրէժնին առին : Վաթուէոն այս տարւոյս մէջ Ստալիոյ բանակին երիտասարդ զօրավարը յիշեցուց . այն անցած ժամանակներուն պէս զօրքը ուժովցուց ու այնպիսի գործունէութիւն մը դարձեալ ձեռք առաւ, որ կայսեր մը դժուարին էր : Տղմալից գետիններու վրայէն կրակի պէս ասդիս անդին կը քաջընէր զօրքը, որպէս զի անակնկալ ատեն բազմութեամբ թշնամեաց վրայ իյնայ . որով հազարաւոր զինուորներ իբրեւ մէկ հոգի մը՝ անտառներու մէջէն, գետերու վրայէն թռչելով, թշնամիները կ'ափշեցընէին . քանի մը անգամ ասոր փորձը առին Պիւհէր, Շուարցենպէրկ ու Սաբէն զօրավարները, և Վաթուէոնի այս յանկարծական յարձակմունքներէն իրենց շատ ծանր նստաւ Վաղղիա ոտք կոխելին : Վաթուէոնի ներկայութիւնը՝ Վաշնակցաց աչքը մեծ բանակի մը չափ կը վախցընէր . անոր համար